

GONDOLATOK A HAZAI TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSÉRŐL A LEGKISEBBEK SZEMSZÖGÉBŐL**THOUGHTS OF THE HUNGARIAN SETTLEMENT DEVELOPMENT IN PERSPECTIVE OF THE SMALLEST****Tóth Tamás¹, Oláh Izabella²**¹egyetemi tanár, ²tanársegéd^{1,2}Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
E-mail: toth.tamas.argi@gtk.szie.hu; olah.izabella@gtk.szie.hu,**Összefoglalás**

A hazai településfejlesztéshez kapcsolódó alapvetések áttakintését követően, a legkisebb települések szemszögéből mutatjuk be ezt a témát. Magyarország kis-, apró- és törpetelepüléseinek vizsgálata során az utóbbi évtizedben sok eredmény látott napvilágot. Ezek a kutatások a települések jellemzőit, karakterisztikáját festették le, és igyekeztek a főbb problémaköröket is feltárni. Ezen vizsgálatokhoz szeretnék hozzájárulni, kitérve a Magyar Falu Program elindításával nyíló lehetőségekre, valamint felhívva a figyelmet arra, hogy ezen a problémakörön belül még sok munka vár ránk. Számtalan ilyen programra lesz szükség a meglévő és folyamatosan keletkező problémák megoldása érdekében.

Abstract

After reviewing the basics related to national settlement development, we present this topic from the perspective of the smallest settlements. During the examination of the small, tiny and pigmy settlements of Hungary, many results have been revealed in the last decades. These researches highlighted the characteristics of the settlements and tried to explore their main problems. We would like to contribute to these studies by discussing the opportunities for launching the Hungarian Village Program and by pointing out that there is still a lot of work to do in this areas. Numerous programs similar to Village Programs will be needed in order to solve existing and ongoing problems of these settlements.

Kulcsszavak: településfejlesztés, kistelepülések, Magyar Falu Program**JEL besorolás:** R11, H1, H75, P25**LCC:** JS39 8500, HT390-395**Bevezetés**

A regionális szakma talán legnagyobb hazai tudósa Enyedi György professzor úr is leírta, hogy a folyamatos területi változások a területi egyenlőtlenségek előidézői közé tartoznak. Ezek a változások hatással vannak a terület gazdasági növekedésére, térbeli fejlődésére egyaránt, valamint mindezek mellett befolyásolják a versenyképességet, hatással vannak az ott élők életszínvonalára és életkörülményeire egyaránt. Azon okból kifolyólag, hogy a tér más-más pontjain különböző adottságok állnak rendelkezésre, a fejlődés is eltérő módon és irányban valósul meg. Ez az eltérés érinti mind a humán, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális mind pedig a környezeti adottságokat. A térségek az erőforrás-különbségekből adódóan más módokon stimulálják a gazdaságot (Enyedi 2004).

A település a társadalmi tér mesterségesen létrehozott, eltérő nagyságú alapegysége, amelyben a legfontosabb és leggyakoribb társadalmi-gazdasági tevékenységek (az ún. „társadalmi

alapfunkciók”) a térben koncentráltan vannak jelen. Társadalmi alapfunkció a lakás („lakni valahol”), a munkavégzés, az oktatás-képzésben való részvétel, a létfenntartással kapcsolatos tevékenységek (pl. bevásárlás), valamint a szabadidő-eltöltés módjai (Berényi 1992).

A településtudomány a települések alaktani tulajdonságait, épített környezetének jegyeit, társadalmi és gazdasági funkcióiból fakadó működési jellemzőit, közlekedési elérhetőségét stb. kutatja. Miközben szintén használja a város fogalmát, nem foglalkozik a városok jogállásával. Ily módon nem „községeket”, hanem falvakat vizsgál, nem különíti el a közigazgatási határon belül bel- és külterületet, hanem városrészek és tanyák működési sajátosságait igyekszik feltárni.

Anyag és módszertan

A tanulmány alapvetően számos egymástól jó elkülöníthető forrásból építkezik. Egyrészt az intézet munkatársaival számos önkormányzati projekt keretében, igen gazdag vizsgálati minták felhasználásával tettünk javaslatokat az önkormányzatok gazdaságfejlesztési feladatainak támogatására. Más részről kutatótársainkkal már évek óta vizsgálunk magyarországi 1000 fő alatti településeket a helyi gazdaságfejlesztési lehetőségeit elemzve, körvonalazva azok sajátos területi tökeellátottságát. A települések helyzetfeltárása kapcsán keletkezett eredmények alapján különböző településcsoportokat lehetett lehatárolni, melyek megfogható jellegzetességgel bírnak. Ezekben felül vizsgáltunk különböző sikeres önkormányzatokat és azon belül keressük a sikeresség meghatározó elemeit, pl. legutóbb Csikvánd és Veresegyház tekintetében. A települések helyzetfeltárása egyaránt tartalmazott primer és szekunder vizsgálati elemeket. A felhasznált háttéranyagoknak a következő csoportját az az információs bázis adja, ami a Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézetben már évtizedek óta felhalmozódott és tovább bővült ami a tér, a települések működését, a gazdaságfejlesztés hatásait, jó gyakorlatait hivatott csokorba szedni és ami kiegészült a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Szent István Egyetem együttműködésével készült a „Vidékbiztonság, a biztonsági környezet hatása a vidék versenyképességére” Államtudományi Kutatóműhelyben végzett kutatások eredményeivel.

Eredmények

Ebben a részben feltárjuk a témához kapcsolódó főbb irányzatokat, törekvéseket és megállapításokat, valamint kistelepülések szintjén elvégzett ide vonatkozó kutatások eredményeit is bemutatjuk. Ennek megfelelően tárgyaljuk a települések lehatárolását, jellemzőit, területi tervezés fontosságát rövid áttekintésben, majd kitérünk az apró- és kislavas településszerkezet főbb jellemzőire is.

Településtudományi értelemben a város olyan központi szerepkörrel rendelkező település, amely számos környékbeli vagy tőle távolabb fekvő, általában nála kisebb lakosságszámú településre vonatkozóan kiterjedt gazdasági, szolgáltatási, egészségügyi, oktatási, kulturális és egyéb ellátási funkciókkal rendelkezik. A városokat a településtudomány két szempontból osztja fel. Egyfelől méretük (lakosságszámuk) másfelől a gazdasági-társadalmi életüket meghatározó funkcióik alapján (Kőszegfalvi és Lloyd 1999).

A falu a városnál kisebb népességszámú, államigazgatási szempontból községi jogállású településkategória. Túlnyomó részük a természeti környezet adottságaihoz alkalmazkodó, azokat saját gazdasági céljaira hasznosító, laza beépítésű csoportos településforma, amelyet évszázadokon át főként a mezőgazdasági tevékenység jellemezett. A településrangsorban a

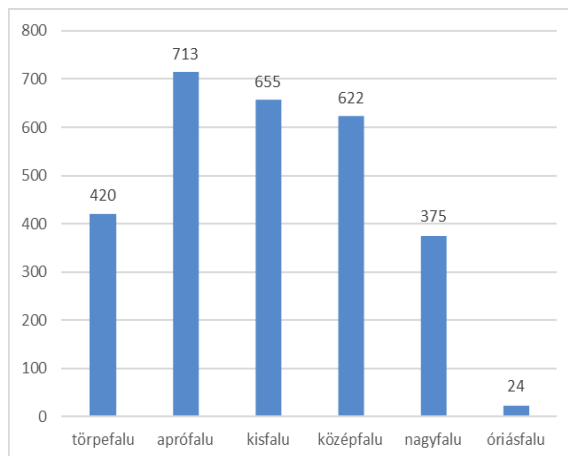
városok után következnek, de a településállományon belül számuk többszörösen meghaladja. A falu sajátossága, hogy gazdasági irányító és igazgatási jogköre többnyire csak a közigazgatási határig terjed (Áldorfainé et al., 2018).

A falvak közigazgatási területe településrendezési szempontból bel- és külterületre oszlik. A lakófunkció elsősorban a beépített belterületet, a gazdálkodási funkció főként a külterületet jellemzi, de ez az elkülönülés nem olyan éles, hogy kizárná mindkét funkció jelenlétét a település bel-, ill. külterületén. Az alföldi területeken sajátos külterületi lakott helyként jöttek létre a tanyák (Áldorfainé et al., 2018).

A faluhálózat különböző méretű falvakból áll, amelyek településtudományi szempontból 6 méretkategóriába sorolhatók: törpefalvak, aprófalvak, kisfalvak, középfalvak, nagyfalvak és óriásfalvak. Az egyes méretkategóriákba tartozó falvak területi szerkezete és működési sajátosságai eltérők. (1. ábra)

1. A törpefalvak 200 főnél kevesebb lakosú kisközségek.
2. Az aprófalvak 200-499 lakosú települések.
3. A kisfalvak 500–999 lakosú kisközségek.
4. A középfalvak 1000–1999 lakosú települések.
5. A nagyfalvak 2000–5000 fő, általában nagy területű települések.
6. Az óriásfalvak 5000 fő feletti lakónépességű (gyakran 10 000 lakosúnál is nagyobb) települések.

Magyarország kis-, apró- és törpetelepüléseinek vizsgálata során az utóbbi évtizedben sok eredmény látott napvilágot. Ezek a kutatások ezen települések jellemzőit, karakterisztikáját festették le, és igyekeztek a főbb problémaköröket is feltárni (Áldorfainé et al., 2018).



1. ábra: Községek megoszlása a falvak településkategóriái alapján, 2017 (db)

Forrás: KSH adatok alapján, Urbánné Malomsoki M.- Tóth T. saját szerkesztés 2018.

Az 1982-ben (1970-es adatokkal) publikált Magyarország falutípusairól szóló vizsgálat (Beluszky-Sikos 1982) - melyet később megismételt a szerzőpáros (2001-es adatokkal) mely eredményeit 2007-ben publikálta - során 7 fő falutípus került megalkotásra, 5 fő típuson belül pedig további 12 altípust határoltak le. Fontos leszögezni, hogy ezek a tipizálások elsősorban statisztikai alapokon nyugszanak. Az 1. számú táblázatban azokat a felutípusokat jelenítettük meg, melyek lélekszáma az apró-, kis-, illetve törpetelepülések jellegzetességeit hordozzák.

Megítélésünk szerint a Beluszky-Sikos szerzőpáros igen átgondolt és mint az idő próbája is mutatja szakmai szempontból is megalapozott típusrendszert alkotott, melyet számos kutató

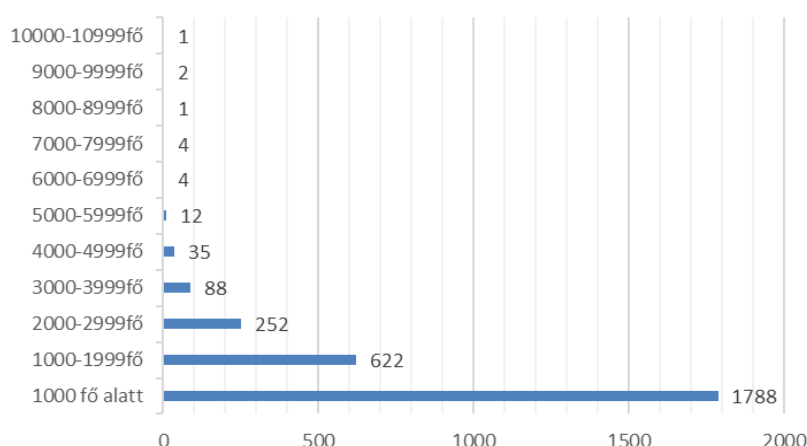
használt fel azóta is. Munkájuk azért is volt korszakalkotó, mert előtte igen kevés és inkább csak hasonlónak mondható elképzelés látott napvilágot, valamint ez volt talán az első olyan átfogó országos vizsgálat mely kellő statisztikai megalapozást kapott. Természetesen munkájukat (1982) számos előtanulmány- vizsgálat előzte meg, valamint azt az új lehetőségeknek megfelelően időszakosan pontosították.

1. táblázat: Falutípusok - Beluszky-Sikos megfogalmazásában

Falutípus	Altípus és megnevezés
IV. típus	<i>Idegenforgalmi szerepkörű falvak, fürdőhelyek</i>
VI. típus	<p><i>Jó munkaerő-piaci helyzetű, stabil társadalmú kistalvák, lakó és idegenforgalmi szerepkörrel.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ VI. 1. Jó munkaerő-piaci helyzetű, stabil társadalmú kistalvák, lakó szerepkörrel. ○ VI. 2. Kedvezőtlenebb demográfiai folyamatokkal, de számottevő idegenforgalmi szerepkörrel rendelkező kistalvák
VII. típus	<p><i>Rossz munkaerő-piaci helyzetű, fogyó népességű, hátrányos helyzetű, torzult demográfiai-társadalmi szerepkörű kistalvák.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ VII. 1. Gyorsan fogyó népességű, kedvezőtlen demográfiai struktúrájú, hátrányos helyzetű ingázó aprófalvak ○ VII. 2. Fogyó népességű, hátrányos helyzetű, számottevő agrárszerepkörrel rendelkező kistalvák ○ VII. 3. Igen rossz munkaerő-piaci helyzetű, szegény, de növekvő népességű, kedvező demográfiai mutatókkal rendelkező kistalvák. ○ VII. 4. Rohamosan fogyó népességű, rossz munkaerő-piaci helyzetű aprófalvak.

Forrás: Beluszky-Sikos, 2011 25p. alapján saját szerkesztés, 2018.

A 2. ábrán láthatjuk, hogy a községek közül a legtöbb (több mint 60%) 1000 fő alatti népességű. Ezek a települések jelentős hátránnyal rendelkeznek a többi, nagyobb méretű településhez képest munkaerőpiaci, állam-, köz- és szolgáltatásellátási szinten.



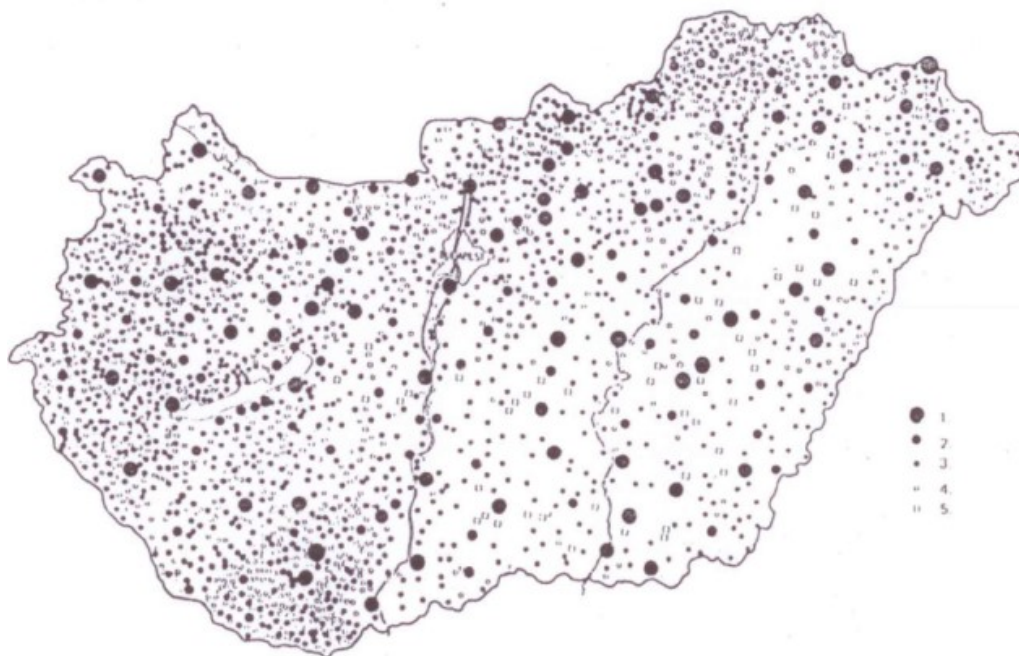
2. ábra: Községek és nagyközségek méret szerinti megoszlása Magyarországon, 2017 (db)

Forrás: KSH adatok alapján, Urbánné Malomsoki M.- Tóth T. saját szerkesztés 2018.

Rechnitzer (1998) a területi tervezés rövid áttekintése során megfogalmazta, hogy hazánkban a területi folyamatok szerepe az I. világháborút követően merült fel jelentősen. amikor is az ország 67%-át választották le. Ez nem csupán a területi átrendeződésben jelenett komoly változást, hanem hatással volt sok más mellett a közigazgatásra, gazdaságra, közlekedésre és a településhálózat arculatára és területalakító szerepére is. Ezt követték a második világháború során és következményeként felmerülő gazdaságát szervezési folyamatok, melyek ismét nagy hatást gyakoroltak a hazai településhálózatra.

Az elrendelt regionális tervek elkészítése eredményeként a településeket 3 nagy csoportokba sorolták (Hajdú 1989 in Rechnitzer 1998 alapján Oláh 2017) (3. ábra):

- Az első csoportba kerültek azok a települések, melyek melyek kiemelten fejlesztendőek voltak az öt éves terv szerint. Ezek többségében nagyobb beruházások célpontjai voltak (72 település).
- A második csoportba kerültek azok a városok, ahol a továbbfejlődést biztosítani szükséges – jellemzően regionális szempontból jelentősnek minősülő intézmények odatelepítésével.
- A harmadik „egyéb” települések csoportjába jellemzően falusi jelleggel bíró települések kerültek, melyek „csupán a helyi szükségletek kielégítése miatt érdemesek a fennmaradásra. Ezeket csupán részben vagy egyáltalán nem ajánlottak fejlesztésre”. Ezekre a településekre nem engedélyeztek beruházásokat, illetve a későbbi tervekben felmerült az is, hogy építési engedély sem adható ki. Ebbe a hármas „egyéb” csoportba sorolt településeket további két alkategóriára osztották:
 - nem fejlesztendő települések (a vitatható létjogosultsággal bíró települések)(800 település)
 - tanyaközpontok és eszmei községek (1300 település)



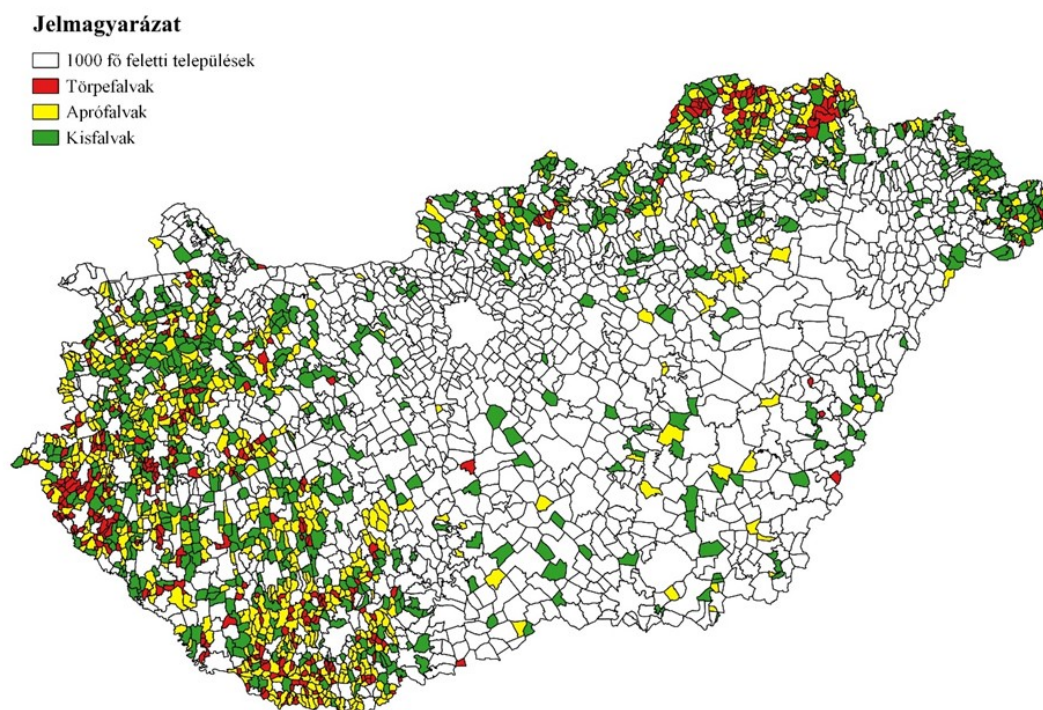
3. ábra: A települések osztályba sorolása a TERINT alapján (1951)

Forrás: Hajdú 1989 in Rechnitzer 1998, 137.p.

Magyarázat: Az ábrán az első három kategória a településkategóriáknak megfelelően alakul, 4-es számmal a nem fejlesztendő települések és 5-össel a tanyaközpontok és eszmei községek lettek jelölve.

Magyarország településállománya a XIX. század óta meglehetősen állandóságot mutat, annak ellenére, hogy mind a településpusztulásra, (vagy valamilyen oknál fogva a statisztikai megszűnésre) mind pedig az új települések keletkezésére számos példa adódik. Magyarországon nincsenek nagyobb, összefüggő területek, amelyek az emberi letelepedés számára alkalmatlanok lennének. A népsűrűség regionális különbségeit mindenképp a gazdasági hasznosítás intenzitása alakítja. A megyei szinten mért népsűrűségben ugyan közel háromszoros különbségek is adódnak, de még a ritkábban lakott megyék népsűrűsége is – európai viszonylatban- közepesnek mondható. Sokkal nagyobb különbségek mutatkoznak a településsűrűségben. Ebből a szempontból markánsan eltérő térségekre különül el az ország. Míg az Alföldön 1,3-1,4 település jut 100 km²-re, addig ez az érték a Dunántúl egyes megyéiben 6 felett van.

Az apró- és kistelepülés (1000 fő alatti népességű) településszerkezet kialakulásában jelentős szerepet játszott a domborzat, hiszen főként a hegyes-dombos területeken alakultak ki az aprófalvak a termőföld népességeltartó képessége miatt (4. ábra). Lényeges volt a kisebb falvak számára a mezőgazdaság munkaerőigényének nagyfokú csökkenése, a szövetkezetek felbomlása, átalakulása, ezekkel együtt járó helyi munkalehetőségek drasztikus csökkenése, a kedvezőtlen természeti adottságok, a nagy piactávolságok, a lakosság kedvezőtlen korösszetétele, a jövedelemszerzési lehetőségek hiánya. Ennek megfelelően ezek a települések a munkahelyek szűkös rendelkezésre állása miatt szoros függésben állnak a hozzájuk közel eső központi szerepet betöltő településekkel. Általános jelenség, hogy az említett településeken a gazdasági tevékenység alacsony mértéke miatt nem képes felszívni a helyben meglévő munkaerőt a helyi gazdaság, így marad a gazdasági tehetetlenség és az egyre jobban feszítő munkahelyhiány (G. Fekete 2013).



4. ábra: Törpe-, apró- és kistfalvak (2007 és 2013 adatok alapján)

Forrás: KSH adatai alapján (Oláh, 2017).

Magyarázat: Törpe, apró és kistfalvak 2007-2013; Fehér: nem vizsgált területek; Piros: Törpefalvak; Sárga: aprófalvak; Zöld: kistfalvak

Ezen tényezők hatására a települések fejlődése lelassult, majd negatív irányba változott az aprófalvas területeken. Így a falvak lakossága (főként a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok) elhagyta települését, elvándorolt nagyobb községekbe, városokba.

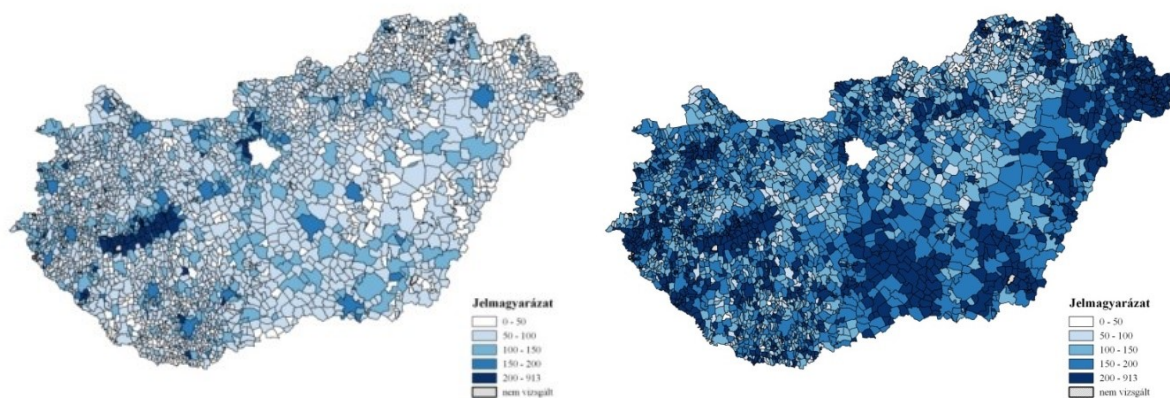
2. táblázat: Apró és kisfalvak számának aránya a megyén belül 2012 és 2017 között

	2012		2017
Vas	85,6 %	Baranya	86,7 %
Baranya	85,4 %	Zala	85,3 %
Zala	83,3 %	Vas	85,1 %
Somogy	73,9 %	Veszprém	75,1 %
Veszprém	73,7 %	Somogy	73,9 %
Borsod-Abaúj-Zemplén	63,4 %	Borsod-Abaúj-Zemplén	63,9 %

Forrás: KSH (2012 és 2017) alapján, Urbánné Malomsoki M (2013)- Tóth T. (2019)

A 2. sz. táblázatban láthatjuk azon megyéket és az apró és kisfalvak arányát, amelyekre ezen települési szerkezet leginkább jellemző a 2012-es és 2017-es éveket vizsgálva.

Bár a területfejlesztés településtörténet szempontjából igen kis időtávban is (öt év) mégis, kimutathatók nem elhanyagolható változások valamint az is megjeleníthető, hogy a sorrendek is változnak. Az apró- és kisfalvak helyzete ma hazánkban sok esetben reménytelennek tűnik. A település fejlesztése, munkalehetőségek teremtése nélkül ezen falvak jelentős hányadának fennmaradása hosszú távon nem lehetséges. Jelentős számú aprófalvat a kihalás fenyeget. A település házai vagy tönkre mennek, vagy jobb esetben üdülőként megvásárolják (és felújítják, átalakítják) őket. Ez utóbbi megmentheti a településeket, azonban közigazgatási szempontból hátrányos.



5. ábra: Ezer lakosra jutó regisztrált gazdasági szervezetek száma - GFO'14 (db) 2005., 2016. év

Forrás: KSH adatok alapján, Tóth 2018.

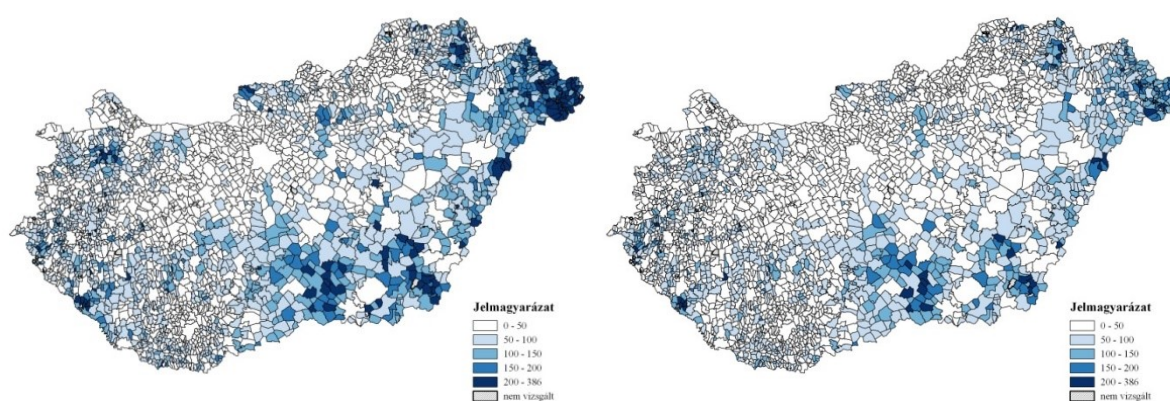
Az ezer lakosra jutó gazdasági szervezetek számának vizsgálatakor első pillantásra is látható, hogy óriási változások mentek végbe tizenegy év alatt (az általánostól eltérő módon itt a 2005-ös és 2016-os éveket vizsgáltuk) (5. ábra).

Az időintervallum alatt a regisztrált gazdasági szervezetek számában igen komoly változás tapasztalható, majd országos viszonylatban a KSH adatai alapján. Ebből a folyamatból viszonylag kevés település maradt ki, vagy az országos átlagtól alacsonyabban teljesített, de ezek közt az apró törpe és kis falvak igen nagy arányban vannak jelen. Természetesen a

gazdasági szervezetek számának változása nem feltétlenül hozza magával a hatékonyabb gazdasági működést.

Feltételezésünk szerint ez inkább azzal hozható összefüggésbe, hogy a vizsgált időszak közepén megrázta országunkat is a gazdasági világválság. Ez különböző gazdasági szervezetek átalakulásához vezetett, valamint az elmúlt időszakban számos kormányzati és Uniós támogatás és intézkedés segíti a különböző gazdasági szervezetek létesítését és működését.

Többek között számos szervezet működéséhez kapcsolódó adminisztrációs és adózási szabály is változott, melyek ösztönzőleg hathattak ilyen szervezetek működtetésére és létesítésére. Valamint a válság után újabb működőképes vállalatok és vállalkozások jöttek létre. Ezt a folyamatot ösztönözték az ez idáig stabilan befolyó Uniós támogatás is, de ezek a változások mind az jóllátszik nem a belső és külső perifériákon mentek végbe (5. ábra).



6. ábra: Ezer lakosra jutó regisztrált őstermelők száma (db) 2009., 2016. év

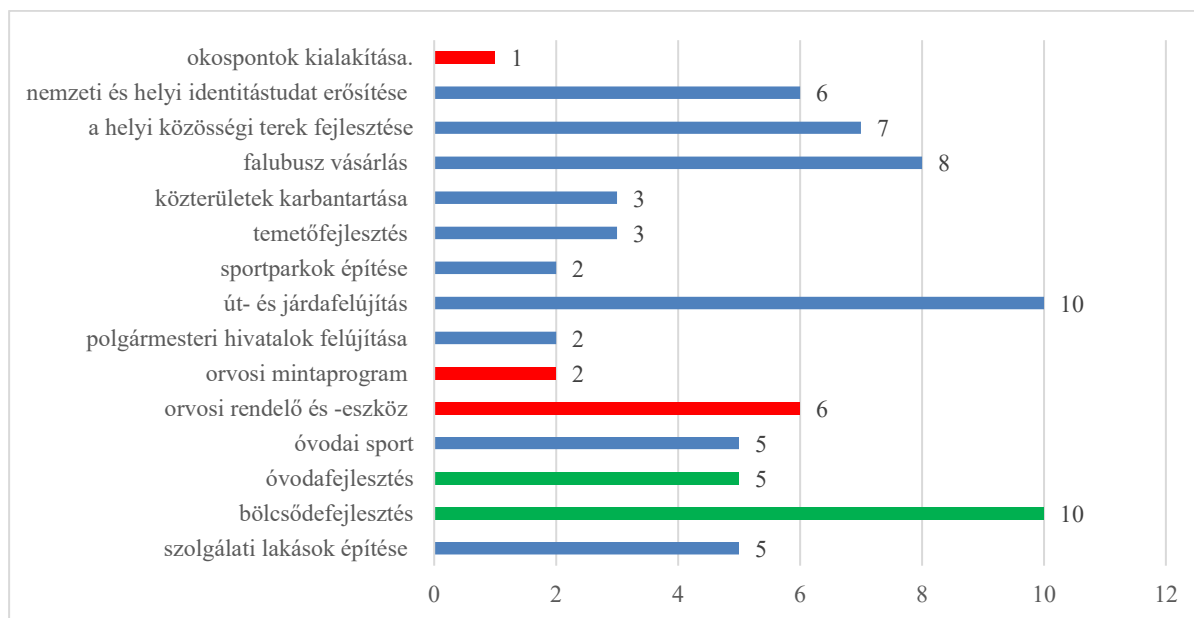
Forrás: KSH adatok alapján, saját szerkesztés 2018.

A vidék, az apró-, törpe- és kistalvak túlélése szempontjából alapvető az ágrár ágazat működésének a volumene és struktúrája, ebből a szempontból érdemes pár gondolatot szentelnünk a mezőgazdasági őstermelők köréhez kapcsolódó változásoknak. Az mezőgazdasági őstermelők tekintetében az ágazat működése szempontjából talán az egyik legnagyobb számú csoportról beszélünk, bár ezen szereplők ágazaton belüli fajlagos szerepe már nem olyan markáns.

A 6. ábrán bemutatott hét évben igen komoly változás történt az őstermelők számában és azok területi megoszlásában is. Úgy tűnik, hogy ez a változás több okra vezethető vissza. Egyrésztől többen felhagytak ezzel a tevékenységgel (vagy már be sem jelentik...), valamint bevezetésre került az őstermelői kártya, tehát az őstermelőknek egy komolyabb regisztrációs folyamatban kell részt venniük, amiben már többen nem vettek részt. Meglátásunk szerint ez a csökkenés nem okoz problémát az ágazatban, sőt a közösségekben sem. Amennyiben ezeket a tevékenységeket más gazdáknak tudják átadni, akkor egyrésztől komolyabb hatékonysággal lehetnek mind saját maguk, mind az adott település gazdaságának és ezen keresztül a közösségének hasznára. Másrésztől azonban csökken vagy feladásra kerül a szerves területi kötődésük, amely gyengíti a vidék megtartó erejét, erősítve az elvándorlási hajlandóságot.

A Magyar Falu Program

A Magyar Közlöny 196. számában megjelent 1669/2018. (XII. 10.) számú kormányhatározat alapján a 2019-es költségvetési időszakban 75 milliárd 265 millió forint fordítható a Magyar Falu Program keretein belül lakhatásra, közszolgáltatásokra, valamint közösségi terek kialakítására. A program az 5000 fő alatti lélekszámmal rendelkező települések számára nyújt finanszírozási lehetőséget. Ez a közel 75 milliárd forint az alábbi alprogramok között oszlik meg (7. ábra).



7. ábra: A támogatás megoszlása az alprogramok között (Mrd Ft.)

Forrás: Magyar Közlöny 196. száma alapján saját szerkesztés (2019)

Eredmények

A vizsgált településtípusok elemzése, működési dimenzióiknak értelmezése mind a sikeres, mind pedig a kifejezetten sikertelen települések és térségek, valamint a fejlesztési beavatkozások oldaláról is hangsúlyos. Mindezek alapján remélhetőleg a településfejlesztési politika céljai, intézkedései és forrásai érdemben változtatni tudnak a településeket érintő társadalmi és gazdasági gondokon, és a megfelelő szintű jövedelem és életszínvonal biztosításán keresztül érdemben hozzájárulnak a települések hatékony és biztonságot megalapozó versenyképességének kialakításához, a működési feltételrendszerének javításához.

Ha úgy gondolnánk, hogy az iménti - valljuk be őszintén – paternalista mondattal el lehet intézni a kérdést akkor itt be is fejezhetnénk a gondolatmenetet, de mint sejtik korántsem ilyen egyszerű a helyzet. A települések működtetése, a gazdasági/társadalmi dimenzióik hatékony gondozása közös ügyünk, melyben minden érintettnek (akár közvetlenek vagy közvetettnek) feladata és kisebb nagyobb felelőssége van.

Meglátásunk szerint a majdan sikeresen záruló Magyar Falu Program, a feltárt belső igényeknek és a valóban égető problémáknak csak egy részét csillapíthatja. Félő, hogy a problémák mélységét érzékelve csupán felületi kezeléstről lehet szó. A mélyben húzódó gyökerproblémákra nem jelenthet valós megoldást. Mindenesetre kiindulásnak igen ígéretes.

Következtetések

A vidék fontossága nem hangsúlyozható eléggé. További komplex fejlesztések szükségesek, és az alulról jövő, valós igényeket kielégítő kezdeményezésekre érdemes a hangsúlyt fektetni mindamelllett, hogy az alapokat rendbe tesszük. Nem szabad megfélekedni a megvalósuló jó projektek generátor hatásáról sem.

Ezeken túl úgy látjuk, hogy a településeken végbemenő minőségi változásoknak alapja, az átgondolt széles társadalmi alapokon (elfogadottság, közösség bevonása, transzparencia stb.) nyugvó tervezés és programozás megvalósítása, majd a tervek és programok mentén való haladás lehet, nem megfélekedve a környezeti és egyéb változásokból következő és azokhoz igazodó esetlegesen szükségszerű korrekciók elvégzéséről.

A lehetőségeket csak olyan szakemberek tudják kihasználni, akik rendelkeznek mindazokkal a szakmai ismeretekkel, amelyek biztosítják számukra, hogy ebben a közegben kellő jártassággal mozogjanak. Ismereteiket a térség- és vidékfejlesztés szolgálatába tudják állítani, segítve ezzel a vidék eltartó-képességének növelését.

Komplex megoldások alkalmazását javasoljuk, olyanokat mint amilyen a 2016-ban az Intézetünk és az Euromenedzser Kft. munkatársai által kidolgozott kézési rendszer volt, mely az önkormányzatok gazdaságfejlesztési feladatainak támogatására irányult megyei mentorok és a mentorok munkáját segítő szakemberek hálózatának a kiépítését célozta. Mert meglátásunk szerint, **olyan szakemberekre van szükség, akik ismereteiket ötvözni tudják a vidék egészében való gondolkodással, a multi-, és interdiszciplináris szemlélettel és a helyi gazdasági szereplőkkel (önkormányzat, helyi vállalkozások, helyi civil szervezetek és érdekképviseltek, polgárok) szorosan együttműködve hatékony és a társadalmi jólétet, „jóllétet” szolgáló térségi és helyi gazdaságfejlesztést tudnak véghez vinni.**

A különböző települések működésbiztonsága tehát kulcskérdés az állam stabilitása, biztonsága, fejlődése szempontjából. A jó állam nemcsak az élet feltételeit kell, hogy szavatolja, de az életminőség javítása érdekében is kell, hogy tegyen erőfeszítéseket, növelje a vidéki és városi terek versenyképességét, tegye élhetőbbé ezeket. Ahhoz, hogy az állam ezen feladatok elvégzésében sikeres lehessen fontos elem az alulról való építkezés, mert meggyőződésünk szerint sikeres települések nélkül nem tudunk sikeres államot sem építeni, sem működtetni.

Irodalomjegyzék

1. Áldorfainé Cz. L. – Némédiné K. K. – Péli L. – Urbánné M. M. (2018): Oktatási segédanyag – Regionális gazdaságtan, 2018 szeptember, Letöltve: (2018.03.06) http://www.rgvi.gtk.szie.hu/system/files/upload/course_material/reggazd_okt_segeda_nyag_201809vegl.pdf
2. Beluszky P. – Sikos T. T. (1982): Magyarország falutípusai. MTA FKI, Budapest
3. Beluszky P.- Sikos T. T (szerk.) (2011): Változó falvaink, Tizenkét falurajz Kercaszomortól Nyírkarászig, Akadémiai Kiadó, Budapest.
4. Berényi I. (1992): Az alkalmazott szociálgeográfia elméleti és módszertani kérdései. Földrajzi Tanulmányok 22. Akadémiai Kiadó, Budapest, 165 p.
5. Enyedi GY. (2004): Regionális folyamatok a poszt szocialista Magyarországon. Magyar Tudomány, 2004 (9), pp. 935-941. <http://www.matud.iif.hu/2004-09.pdf>
6. G. Fekete É. (2013): Az aprófalvak gazdasági megújulásának lehetőségei. – In. KOVÁCS K. – VÁRADI M. M.(szerk.): Hátrányban vidéken. Argumentum Kiadó, Budapest. pp. 352-363

7. Hajdú Z. (1989): Az első „Szocialista” településhálózat-fejlesztési koncepció formálódása Magyarországon (1949-1951). *Tér és Társadalom*, 1 sz. pp 6-11.
8. Kőszegfalvi GY. – Loydl T. (1999): *Településfejlesztés*, ELTE ötvös Kiadó, Budapest 162 p.
9. Magyar Közlöny 196. szám Magyarország Hivatalos Lapja 2018. december 10., hétfő
Letöltve (2019.03.06)
file:///C:/Users/OI%C3%A1h%20Izabella/Desktop/MK_18_196.pdf
10. Oláh I. (2017) 1000 fő alatti települések vizsgálata Magyarországon 167 p. Szent István Egyetem Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola
11. Rechnitzer J. (1998): *A területi stratégiák*. Dialógus Kiadó, Budapest-Pécs 348.p.
12. Tóth T. (2019): *Sikeres/jó önkormányzati működés gazdaságbiztonsági és szociális/társadalmi biztonsági dimenziói*, Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő 147p.
13. Urbánné M. M. (szerk.) (2013): *Településfejlesztési szemelvények*, SzIE GTK kézirat